

Klippeatorpsgården

Servering av mat, kaffe etc.

- Lokale, för sällskap -

Öppet: alla dagar 9—22
(lördagar 9—20)

FINSPÅNG

Vårdshuset

Restaurang

- Lokaler för sällskap -

Öppet: vard. 8—18
lörd. 10—15
sönd. 11—15

FINSPÅNGS BIBLIOTEK

Huvudbiblioteket: Kalkugnsvägen 11, tel. vx 132 40

Öppettider: Vard. 10—20, lörd. 10—14

Juni—aug. vard. 10—19, lörd. stängt.

Utlåning, artotek, barn- och ungdomsverksamhet, utställningar,
föreläsningar och musikprogram

Filialer på bl.a. Profilvägen 20 E, Gröna vägen 25,
i Hällestad, Igelfors, Lotorp och Rejmyre.

BTJ2000*

800 11 76 4129 B0

© BTJ System AB

...e upplysningar! — Välkomna!

FINSPÅNG 1978

I Risingebygd

RISINGE HEMBYGDSFÖRENINGENS ÅRSSKRIFT 1978

Ncbg

RISINGE HEMBYGDSFÖRENING

Styrelse 1978:		Telefon:
Ordförande:	Carl Thelander	290 69
Vice ordförande:	Lennart Persson	110 87
Sekreterare:	Bosse Carsbrant	115 98
Kassör:	Ingegerd Folkestad	126 85
Intendent:	Bo Lönnberg	133 13
Vice intendent:	Åke Yderfors	210 19
Arkivarie:	Guðrun Kolsberg	177 29
Bildarkivarie:	Stig Karlsson	117 19
Studieledare:	Ingrid Ekholm	135 46
Hemslöjdsintendent:	Siv Karlsson	135 62
Biträdande intendent:	Anders Andersson	890 22
Repr. Auroraringen:	Arne Engberg	127 49
Annonssackvisitör:	Kerstin Lindstrand	127 26

Årsskriftens redaktionsgrupp:

Bosse Carsbrant
Guðrun Kolsberg

Medlemsavgiften 1978 är 20:— kronor.

Risinge Hembygdsgrd kan besökas på följande tider:

Från den 1/6 till den 31/8 lördagar och söndagar mellan kl. 13.00—18.00 samt under juli månad dagligen. — På övriga tider efter kontakt med intendenten Bo Lönnberg, tel. 133 13.

Omslagsbilden:

Illustration ur en av rariteterna från Finspångsbiblioteket. Boken är tryckt 1493 och bilden visar Evas skapelse ur Adams revben. Illustrationen är gjord av Mikael Wohlgemuth och Wilhelm Pleydenwurff. (*)

FÖRORD

Så var det dags igen! Ännu ett år har förflutit och äntligen kommer vår fjärde årsskrift ut. Tyvärr mycket senare än planerat men det blir ofta så när man arbetar ideellt. Andra plikter måste gå före och "tiden bara rinner iväg".

Liksom tidigare år blandar vi nyskrivet material med klipp ur våra omfattande samlingar. En nyhet i årets skrift är uppslaget Finspång — förr och nu. Med bildens hjälp vill vi försöka visa hur vår hemvist på jorden har förändrats genom åren. Om förändringarna är till det bättre eller sämre avgör varje läsare själv . . .

Den uppmärksamme läsaren har kanske redan reagerat för styrelsens storlek, som den framstår på sidan härintill. Det är inte så att vi i all tysthet brutit stadgarna och utökat styrelsen. Det här ska istället ses som ett försök att aktivera våra suppleanter och göra dem ansvariga för vissa av föreningens verksamhetsområden. Vi har redan haft glädje av detta och ännu bättre kommer det säkert att bli. Vi har i år satt ut telefonnummer till styrelsefunktionärerna för att visa vår vilja till ökad kontakt med andra medlemmar i föreningen. Vi hoppas på många intressanta kontakter.

Återigen uppmanar vi medlemmar och andra intresserade att hjälpa oss med medlemsvärningen. Såväl tidigare nummer av årsskriften (dock ej från 1975) som Pehr Hörbergs Lefvernebeskrifning i häftad upplaga finns att köpa hos sekreteraren, om nu dessa skrifter kan användas som övertalningsargument för nya medlemmar.

Till sist tackar vi våra annonsörer och de bidragsgivare som i år stöttat oss ekonomiskt och vi vill framföra ett tack till vår annonsackvisitör för hennes insats. För övrigt ber vi att få önska alla våra läsare en god jul och ett gott nytt år!

Ncbg

ex. 3

F1

Finspongs Slottsbibliotek

En så stor och värdefull privat boksamling som Finspongs slottsbibliotek kan endast åstadkommas på ett slott eller en herrgård, där en släkt är bofast generation efter generation och där endast sällan delning eller försäljning äger rum.

Det gamla Finspongsbiblioteket, som nu är i Norrköpings stadsbiblioteks ägo, har sedan 1600-talet fram till 1800-talets mitt hopbragts av släkten De Geer och under senare hälften av 1800-talet vårdats och utökats av brukspatron Carl Ekman, som när han förvärvade Finspongs bruk, också blev ägare till slottet med dess bibliotek och tavelsamling.

Den förste Louis De Geer, som kom till Sverige från Holland och 1627 blev svensk medborgare, var inte bara en stor industriman utan också en man med bokliga och ideella intressen. Han hade t.ex. ett ombud för sina affärer i Frankfurt. Där hölls två gånger om året stora bokmarknader, då bl.a. schweiziska bokhandlare kom från bokstaden Genève och bjöd ut sina bokskatter. Louis De Geers ombud hade då i uppdrag att inköpa dels calvinsk litteratur, dels gamla böcker speciellt kyrkofädernas skrifter. På så sätt har troligen flera av bibliotekets 48

Musikanterna i begravningsprocessionen. Detalj ur den tolv meter långa bildsviten. (*)

inkunabler tillförts Finspongsbiblioteket. Där finns t.ex. Eusebius kyrkohistoria, böcker av Hieronymus, Augustinus m.fl.

Louis De Geers bibliotek utgöres till stor del av teologiska verk, vilket är symptomatiskt för tiden men också en naturlig följd av släktens anknytning till den reformerta kyrkan. Flera medlemmar av släkten De Geer hade förtroendet att vara canonici (kaniker) vid reformerta kyrkor.

Louis De Geer hade också den glädjen, som är gemensam för bokälskare i alla tider, att på bokrealisationer göra fina fynd till billigt pris. Han köpte då gärna franska biblar och psalmböcker till sina arbetare men kunde också ibland vid sådana tillfällen komma över riktiga dyrgripar till sitt eget bibliotek. Har möjligen den förste Louis De Geer även förvärvat en av rariteterna i Finspongsbiblioteket, den utomordentligt fina, tolv meter långa bildsvit, som skildrar kejsar Karl V:s sorgeprocession i Brüssel? Den är tryckt hos "boktryckarnas konung", Christopher Plantin, år 1559 i Antwerpen. Dess färglagda bilder har ännu kvar sin skönhet.

Louis De Geers bibliotek utökades också genom gåvor direkt från författarna. Somliga ville tacka för mottaget understöd. Andra hoppades kanske att bli ihågkomna av den kände mecenaten. Flera av dessa böcker är försedda med dedikationer, dels handskrivna och dels tryckta. Så har kyrkoherden i Risinge Claudius Bothvidi år 1637 givit ut en predikan på franska och försett den med tryckt tillägnan till "Mr De Geer, arrendateur de Finspong". Den kände pedagog Amos Comenius var en av Louis De Geers speciella skyddslingar. Som De Geers gäst besökte han på 1640-talet både Norrköping och Finspong samt även Stockholm, där han fick tillfälle att diskutera sina pedagogiska idéer med Axel Oxenstierna och Johan Skytte. Flera av hans böcker återfinns också i Finspongsbiblioteket. De är väl alla gåvor som uttryck för stor tacksamhet "Dn Ludovicus de Geer, Seniori Haereditario in Finspong...", Elbing 1648" men endast en har tryckt dedikation. Det är den första, ytterst sällsynta upplagan av Linguarum Methodus novissima (Den nyaste språkmetoden). Två andra av Comenius språkvetenskapliga arbeten, Janua linguarum reserata och Janua aurea reserata linguae Latinae är tryckta hos den kända boktryckarfamiljen Elzevier och alltså även ur den synpunkten värda att uppmärksammas.

Vid Louis De Geers död 1652 skingrades hans bibliotek. Det delades upp bland de många barnen. Men en ganska stor del tycks ha fallit på hans andre son, assessorn i Bergskollegium Louis De Geer, som ärvde Finspong och där lade grunden till slottet den 23 oktober 1668. Även han har tydligen varit en intresserad boksamlare, som under resor i Europa gjort en del inköp. I böckerna har han sedan gjort anteckningar om tid och plats för inköpet och förseett dem med nummer. Ett exempel: Ludovicus De Geer, Junior. 1649 à Paris. Nr 56. Vad numret betyder är tveksamt. Var det hans 56:s bok eller nr 56 under en bestämd resa? Kan det möjligen vara ett uppställningsnummer?

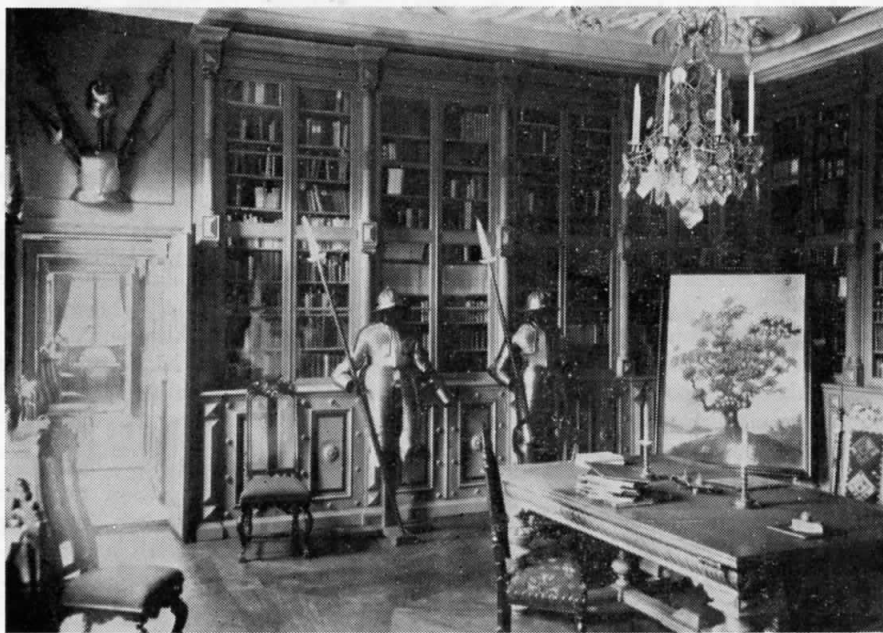
Så fortsatte barn och efterkommande att utöka biblioteket. De, som var bosatta i det gamla hemlandet, har tydligen då och då kommit ihåg släktbiblioteket i Finspong med gåvor.

$$(*)$$

Pehr Hörberg vistades långa tider på slottet sysselsatt med måleri av olika slag. För denne kunskapstörstande konstnär om vilken det sagt att han "nära nog hade mani på att samla kunskap", måste Finspongsbiblioteket haft en stor betydelse. Man vågar väl anta, att bl.a. de många bilderbiblarna särskilt intresserat honom och kanske inspirerat honom i hans kyrkomåleri. Hans egen bibel med familjeanteckningar återfinns nu i Finspongssamlingen.

Man frågar sig om folket på bruket vågade sig in i biblioteket men det är väl knappast troligt. Även om De Geerarna tidigt visade stor generositet, när det gällde de anställdas tillgång till böcker och undervisning, är det tveksamt om överintendenten menat, att boksamlingen skulle vara öppen för alla på bruket. Uppmaningen i biblioteksreglerna till alla "rätt läsgiriga" att slå sig ned, läsa och skriva av, var förmodligen främst avsedd för slottets innevånare och dess besökare. Även för dessa gällde vissa inskränkningar. "TAG EIJ ANNAT MED DIG ÄN HWAD DU KAN FÄSTA I DITT MINNE ELLER PÅ PAPPER UPPTÉKNA". Hemlån ur Finspongsbiblioteket var då liksom nu ej tillåtet.

Efter Jean Jaques död 1809 fick de fyra barnen i hans andra äktenskap med Aurora Taube olika andelar i Finspong. Så småningom utlöstes de flesta arvtagarna av en måg i huset, kammarherren Gustaf af Wetterstedt, gift med Charlotta Aurora De Geer. Han blev nu nästan ensam ägare till bruket. Bokintresset märks även hos den nye bruksheren. I många böcker förekommer hans namnteckning. Speciellt i större praktverk. Två förnämliga foliovolymerna förtjänar särskilt att nämnas. De är bundna i rött skinn med guldorneringar. Den ena, *Le sacre de Louis XV*, skildrar i ett stort antal förnämliga kopparstick Ludvig XV:s kröning. Den andra är en beskrivning, också i kopparstick, över staden Nancy i Frankrike.

Interiör från Finspångs slott.

Under förra delen av 1800-talet var ekonomin på Finspong av olika anledningar hårt ansträngd. Det var hårda tider för den svenska järnhanteringen och det har antytts, att de nya bruksägarna ägnade mer intresse åt offentliga värv än åt bruksdriften. Hovhållningen på slottet hade också slukat stora summor. Det var väl anledningen till, att man år 1833 genom auktion i Stockholm försålde en del av Jean Jacques böcker enligt en bevarad katalog "Förteckning öfver framlidne Hofmarskalken J J De Geers efterlämnade boksamling".

När Carl Ekman vid mitten av 1800-talet övertog bruket inleddes en ny storhetstid för Finspong. I köpet ingick också slottet med dess tavelsamling och bibliotek. Med stor pietet fullföljde Carl Ekman traditionerna från den De Geerska tiden. Boksamlingen utökades betydligt dels genom ärvda böcker, dels genom nyinköp. En bibliotekarie från Kungl. Biblioteket, Fil dr Bernhard Lundstedt, fick i uppdrag att katalogisera hela boksamlingen, som då uppgick till mer än 20.000 band. En utökning av bibliotekslokaler blev nu nödvändig. Carl Ekman lät därför inreda ytterligare fyra rum på nedre botten i den norra flygeln. En handskriven lappkatalog upprättades och en systematiskt uppställd förteckning blev tryckt år 1883. Denna synnerligen omsorgsfullt uppgjorda katalog är en mycket god hjälp för orientering inom alla ämnen.

Carl Ekmans stämpel använd vid katalogiseringen år 1883. ()*

Hur det ibland kunde gå till vid bokinköpen på den Ekmanska tiden, finns det en levande bild av i ett bevarat brev, som den unge Axel Ekmans informator, Ivar Damm (sedermera lektor), skrivit till sina systrar. Hela familjen Ekman tillsammans med bibliotekarie Lundstedt och informatorn sitter församlad i Stockholms hemmet. Bibliotekarien har tydligen brukspatron Ekmans uppdrag och även hans fulla förtroende att på egen hand göra inköp till Finspongsbiblioteket.

Det hade nyligen varit bokauktion och vid sådana tillfällen brukade Bernhard Lundstedt ofta komma över böcker tämligen billigt. Informatorn skriver: "Denna sin talang att få böcker till billigt pris är han emellertid mycket stolt över och vill gärna ställa den i så skarp belysning som möjligt, varför han gärna börjar sin berättelse med en skildring av dyrbarheten, sällsyntheten och intresset hos en bok, vilken han omöjligt, trots verkets ofantliga omfång, kunnat uraktlåta att — bara för kompletterings skull, förstår herr brukspatronen — inköpa. Ända till dess brukspatronen litet oroligt frågar, hur mycket den kostar, då doktorn spretar isär med fingrarna mitt på magen — en älsklingsgest — och belåtet nickar fram: EN OCH FEMTIO".

Brukspatron Carl Ekman dog julafton 1903 och 1904 bjöds biblioteket ut till salu. Det ansågs då omfatta ca 40.000 volymer och hade av bibliotekarien vid Kungl. Biblioteket, fil dr Harald Wieselgren, värderats till 40.000 kr. Ett erbjudande gick till Norrköping att få köpa boksamlingen för 35.000 kr. Tidpunkten var lämplig. Avkastningen ur Lars Magnus Trozellis donationsfond var just disponibel. Men meningarna om angelägenheten av detta förvärv var delade. 35.000 kr var ju också i början på seklet en ganska stor summa. Man hade flera angelägna projekt: ett kallbadhus, en asyl för lungsjuka, en bro över strömmen o.s.v. Men det ländar Edward Ringborg, känd Norrköpingsbo och forskare i stadens historia, till stor heder, att han lyckades påverka stadsfullmäktiges ledamöter till ett positivt beslut i biblioteksfrågan. Enligt en annan gammal Norrköpingsbo lär han bl.a. ha yttrat: "Kan man få köpa ett bibliotek för en krona volymen, så ska man inte tacka nej". Det gjorde man inte heller. Den 27 oktober 1904 beslöt Norrköpings stadsfullmäktige att inköpa Finspongs slottsbibliotek för den begärda summan. Edward Ringborg lär även ha gjort försök att rädda tavelamlingen men inte lyckats skaffa erforderliga medel.

Det var ett ytterst betydelsefullt beslut för kulturlivet i Norrköping. Nu blev De Geerarnas gamla bibliotek med anor från 1600-talet och Carl Ekmans boksamling grundstommen i ett stadens eget bibliotek till mycken glädje och nytta för Norrköpings innevånare och även för forskare från andra håll. Många av Finspongssamlingens rariteter — inte minst musikalierna — är internationellt kända. Lånerekvisitioner droppar då och då in från andra länder.

Nog har väl Finspongsborna önskat mer än en gång, att biblioteket skulle ha funnits kvar i det gamla slottet. Men alla förstår nog, att om inte Norrköping, grannkommunen, köpt boksamlingen, hade den nu varit skingrad åt alla möjliga håll. Det blev ju den fina tavelamlingens öde.

Eva Ramsten

LEVNADSTECKNING ÖVER STÅLRÄCKARN — Carl Gustav Karlsson, Lotorp

Inte bara i våra dagar är arbetskraften rörlig, även smederna vid de gamla bruken flyttade på sig ibland, i tro, att det nya bruket skulle ge större erfarenhet och framförallt en större utkomst.

I slutet av 1700-talet var det ont om arbete vid de värmändska järnbruken. Karlssons farfars far, som då hade blivit änkling vandrade från Sunne i Värmland, ner mot Närke för att söka sin utkomst. Som sällskap hade han sina två barn, en pojke och en flicka. När han kom till Örebro inackorderade han sina barn hos ett par familjer och skaffade sig själv arbete. I Örebro stannade han något år. men drog sedan vidare till Brevens bruk i Askers socken, här fick han anställning som täljare (snickare) och blev sedan bofast i Brevens. Barnen växte upp, sonen flyttade som vuxen till Högsjö i Västra Vingåker. Där fanns järnbruk med två härdar och två räckhammare. Sonen gick emellertid i faderns fotspår och blev täljare. Han gifte sig i Högsjö och fick år 1829 en son, som fick dopnamnet Carl. Denne Carl blev bute (körkarl) och statare vid ett bruk. Vid giftermålet 1857 i Skedevi, Östergötland, hade han tjänst i Nora by. De nygifta flyttade till Forsa bruk i Östra Vingåker och var anställda hos brukspatron Indebetou. Modern var född i Pålshoda, Sköllersta. Hon såldes som liten på auktion till den lägstbjudande och kom till en häradsdomare i Skedevi i norra Östergötland. Vid giftermålet, som hon fick tillstånd till av en morbror, bosatt i Katrineberg, Regna, hade hon tjänst i Åketorp under Tisenhults säteri.

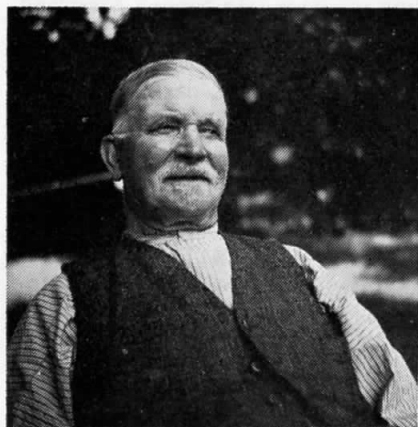
På Forsa föddes den 16 april 1858 Carl Gustav Karlsson, som berättelsen handlar om.

Redan 1859 flyttade familjen från Forsa till Skärblacka i Kullerstad. Här fanns järnbruk under brukspatron Örvalls ledning. Bruket bestod av en härd och en räckhammare, sex spikhammare och fjorton spikmaskiner.

Faderns lön som bute utgjordes på 1860-talet av: bostad om ett rum, 4 tunnor råg, 1 tunna vete, 1/2 tunna havre, 1/2 tunna korn, 1/2 tunna ärtor, 4 tunnor potatis, 1 stop (2 lit.) mjölk per dag, potatisland för färskpotatis samt 80 kronor i kontanter, allt per år.

Carl Gustav Karlssons föräldrar stannade i Skärblacka livet ut. Familjen växte så barnskaran blev sex, tre pojkar och tre flickor.

Bostaden som familjen bebodde utgjordes av ett stort rum. Eldstaden var en öppen spis. Väggarna var av hyvlade och spontade bräder samt målade. Mattor på golvet brukades inte men varje lördag skurades golvet och beströddes med hackat enris. Rummet var möblerat med en stor säng, en utdragssoffa, en skänk, en chifffonjé, ett bord samt några stolar. På väggarna var några tavlor upphängda. I stora sängen låg föräldrarna och minsta barnet upp till tvåårsåldern. Utdragssoffan bäddades så två barn låg i vardera änden, de låg "skaföttes". Då modern skulle baka bröd fick detta ske i en särskild bagarstuga gemensam för flera hushåll. I de små ekonomiska omständigheter familjen levde, fick barnen tidigt hjälpa till med småsysslor i hemmet. Trots de knappa yttre levnadsbetingelserna så rådde i barndomshemmet ett gott förhållande. Föräldrarna var arbetsamma och förnöjsamma. Särskilt modern var en kraftfull kvinna, som höll ordning och reda och hon hade också gåvan att låta humorn lysa över besvärliga situationer.

*Stålräcker'n Carl Gustav Karlsson,
1858—1951.*

Carl Gustavs hela skoltid omfattade 200 dagar. För att få läsa fram för prästen måste han gå och läsa extra på söndagarna. Han konfirmerades vid 15 års ålder år 1873 för kyrkoherde C. Meurling.

Årets stora händelse var de stora helgerna, som firades då som nu, fastän den religiösa innebörden framträdde starkare än i våra dagar. Näst helgerna var det stora ålkalaset på hösten ett angenämt avbrott och "Mickelsmässan" och friveckan.

En stor händelse under barnaåren var när Carl Gustav som 11-åring år 1869 fick följa med sin far till Vingåker och hälsa på sin farfar och farmor. Han åkte då för första gången tåg. Färden gick över Norrköping, Katrineholm till Vingåker.

Redan då Carl Gustav var 10 år fick han börja göra dagsverken vid lantbruket. Arbetet började på sommaren klockan 5 på morgonen och höll på till klockan 8 på kvällen mot en dagpenning av 25 öre. Här var många av brukets pojkar med. Arbetet bestod i att ta upp säd under skörden, hacka torv, slå sönder lerkakor på trädesåkern. Det var ett stolt ögonblick för 10-åringen att på lördagskvällen hämta veckolönen 1:50 kr och överlämna till mor.

Vid 12 års ålder år 1870 fick Carl Gustav börja i spikfabriken och klippa spik. Spiken klipptes av plåt, som köptes från valsverket i Finspång. Arbetet bestod i att för hand mata in plåten i spikmaskinen. Då ju spiken var konisk måste plåten vändas mellan varje avklipp. Bredden på plåten varierade mellan 1/2 till 6 tum allt efter spikens längd. Arbetet betalades efter klippt kvantitet och en dagsförtjänst på 1 krona var normalt. Arbetsdagen började klockan 6 på morgonen till 6 på kvällen. Andra skiftet från 6 på kvällen till 6 på morgonen. På efternatten satt han ofta och nickade till av trötthet. Det måste ha varit ett hårt arbete i tidiga ungdomsår.

Innan vi lämnar Skärblacka en kort beskrivning av bruksanläggningen. Denna låg nedanför nuvarade pappersbruket på västra sidan av Motala ström. Det högsta fallet som strömmen bildade här kallades för "stalpet". Efter kraftstationsanläggningen är "stalpet" nu torrlagt liksom strömfåran nedanför.

Av bruksanläggningarna låg klippspiksverkstaden överst, ett stycke längre ned med strömmen fanns stångjärnsmedjan och alldeles nedanför denna låg spiksmedjan. I stångjärnsmedjan fanns som tidigare nämnts en hård och en räckhammare. Allt stångjärn räcktes ut till lämplig dimension för spiksmidet.

Vattenhjulet som drog hammaren i stångjärnsmedjan drevs med underfall, d.v.s. av den rinnande strömmen. Axeltapparna på hjulet, nålarna, var av gjutjärn och kilades fast. Lagerskålarna för axeltapparna var av sten. Smörjmedel var talg och riklig vattentillförsel.

Kuggskivan, eller kuggringen som den också kallades, var anbringad på hjulstocken och gjuten av tackjärn. Skivans diameter var ca 1500 mm. I denna skiva fanns fyra hål med 90 graders delning på en diameter av ca 1200 mm. I dessa hål voro "brosken" fastkilade med träkil. Då vattenhjulet med kuggskivan drevs runt sin axel av strömmen, så var det dessa brosk som lyfte upp hammarskaftet. Hammaren gjorde alltså fyra slag per varv, som vattenhjulet drevs runt.

I spiksmedjan fanns två vattenhjul, vilka liksom i stångjärnsmedjan drevs med underfall. Varje vattenhjul drog här tre spikhammare. På varje hjulstock fanns för den skull tre kuggskivor likaledes gjutna av tackjärn. I kanten på varje skiva fanns 32 hål med lika delning. I dessa hål fastkilades kuggarna som skulle lyfta upp hammaren. Kuggarna, vars fria ände var ca 75 mm lång, var smidda av s.k. Österbystål och kilades fast i kuggskivan med träkil. En spikhammare gjorde alltså 32 slag för varje varv som vattenhjulet drevs runt sin axel. Hammarskaftet var av björk med änden åt hammaren järnskodd. För att få bättre

gång och mindre slitage på både kuggar och järnsconing så smordes med trätjära. Såväl hammare som städ för spiksmedjans behov tillverkades i stångjärnsmedjan.

Arbetsdagen i spiksmedjan började klockan 5 på morgonen och pågick till klockan 7—8 på kvällen. Dagen var indelad i perioder, "hetor". Första hetan smiddes mellan 5—9, den andra mellan 11.30—2 em, och tredje hetan smiddes 4.30 em — 7-8 em. Tiden mellan hetorna använde smederna att gå till järnboden och få den smidda kvantiteten räknad och avsynad. Kontrollant var bruksbokhållaren. Spiken fick plockas upp på särskilda spikbräden där 1000 spik fick plats. När spiken satt i hålen på brädet, var det lätt att kontrollera huvudformen, då brädet ställdes på kant kontrollerades längdmåttet. För stora avvikelser från nominellt mått medförde kassation och omarbete (spik som skulle omarbetas smyg såldes ibland till bygdens bönder mot brännvin i utbyte). Stångjärn för spiksmidet fick smederna också ut från järnboden, då bruksbokhållaren var tillstädes. Några matraster fanns inte på dagen, utan maten fick inmundigas mellan "hetorna". Varje spiksmed smidde 40—45.000 st spik per vecka när dimensionen var 3 tum. En skicklig smed kunde komma upp till 48—50.000 st per vecka. Betalningen för spiksmidet utgick efter smidd och godkänd kvantitet.

Tackjärnet som behövdes för brukets behov köptes från Graversfors i Kville socken. Träkolen kom från de stora skogarna i Vånga och södra Risinge (det kom bönder från "Illtorp" Eliantorp). Den färdiga produkten, spiken, kördes med häst och vagn till Okna station mellan Norrköping—Linköping, varifrån den på järnväg gick ut i marknaden.

På detta sätt fortgick brukshanteringen så långt Carl Gustav Karlssons minne sträcker sig, alltså från 1860-talet fram till 1890-talet, då järnbruksdriften lades ned. Spiksmedjan slogs igen i början av 1890-talet. Stångjärnsmedjan och klippverkstaden några år senare.

Brukspatron Örvall var tydligen en framsynt man, som jämsides med bruksdriften anlade Skärblacka pappersbruk. År 1869 anställdes 75 rallare, som skulle utföra anläggningsarbeten för den nya verksamheten. De sprängde bl.a. en kanal, som skulle leda vattnet till de fyra turbinerna vilka skulle dra de båda pappersmaskinerna. Rallarna stannade i tre år till pappersbruket drogs igång 1872.

Enligt vår sagesman så skalv det i knäveckan på smeddrängarna då de 75 rallarna med var sitt knyte på ryggen i samlad tropp en söndagseftermiddag kom marscherande från Okna station. Brukspatron tvångsinackorderade rallarna hos sina underlydande. Sålunda bodde i Carl Gustavs föräldrahem fyra av rallarna under de tre åren som jobbet i Skärblacka varade. Det var två värmlänningar, Kullman och Berglin, en skaraborgare Hedin, samt en kronobergare Gustavsson. De fyra rallarnas sovplats hela denna tid var en gemensam bädd på golvet framme vid fönstret i lägenhetens enda rum. Rallarna söp väl och spelade kort ibland men var i stort sett hyggliga karlar. Man får inte förundra sig över att föräldrarna och i synnerhet modern drog en suck av lättnad då rallarna flyttade.

Carl Gustav jobbade i Skärblacka hela denna period, mest i spikfabriken, men hade även arbetat i bruket som mjölnardräng. Till stångjärnsmedjan kom han år 1875 som smeddräng hos smältsmeden Nordström. Redan 1876 flyttade Nordström till Virå bruk i Sörmland, medan smältsmeden Skeppstedt flyttade till Borggårds bruk i Hällestad. Carl Gustav hade anbud att följa med både till Virå och Borggård. Han valde Nordström och Virå och han flyttade därmed definitivt från föräldrahemmet.

Både i Skärblacka och Virå framställdes järn enligt den s.k. franche-comté-metoden. Färskningsförfarandet försiggick i en hård, som var lik lancashire-härden. Största avvikelserna mellan metoderna var, att vid lancashiremetoden fanns särskild vällugn, medan man vid franche-comté-metoden fick välla ihop i färskningshärden. Vidare räckte man alltid ut stångjärnet i en franche-comté-smedja, men i lancashiresmedjan fanns i regel valsverk.

Arbete i en lancashiresmedja. Bilden visar arbete med den sista smältan vid Hävla bruk år 1934.

När en arbetsvecka började, fick drängen på det skiftlag, som skulle börja först, gå ned i smedjan vid 3—4-tiden på söndagseftermiddagen och sätta fyr i härden och se till att tackjärnet blev förvämt till det skift som började klockan 6 på eftermiddagen. Dessförinnan hade smeden varit nere i smedjan på söndagsmorgonen och med gradskivans hjälp justerat härden med blästerintag för att få största möjliga arbetsresultat under den kommande arbetsveckan.

Härden var murad av tegel och själva härdbotten var ca 60 cm i fyrkant. Ovan själva härden var murat ett valv och på detta förvärmades tackjärnet på den ena sidan, på den andra sidan hölls de färdiga smältstyckena varma för lämplig temperatur vid räckningen. Blästerluften infördes i härden via "formorna" som var placerade i sidoväggarna ca 17—18 cm över härdbotten.

Då skiftet började fylldes träkol i härden i höjd över blästerintaget, därefter rakades det förvärmade tackjärnet ner från valvet. Sedan påfylldes mera träkol och blästern drogs på. Då temperaturen blivit så hög att järnet smälte, droppade det ned och träffades av blästerluftstrålen, som förbrände föroreningar och kol. På detta sätt bildades i botten på härden en degig massa av järn och slag. För att ännu mera föroreningsämnen och kol skulle förbrännas, så måste smältan vändas och ältas, "brytas" upp, mot blästerintagen och komma i förbindelse med blästerluften. Denna brytning skedde för hand med spett och krävde teknik och krafter, dels var hettan besvärande, dels var arbetet oerhört tungt. Färgen på slaggen talade om för smeden när smältan var färdig. I början av processen var slaggen röd, då hade man "råjärn", när slaggen var vit var järnet "färskt". Då skulle "stöpjärnet", det renaste järnet, som samlats på ugnsbotten, brytas upp och då var smältan färdig att tagas ut från härden och slås ihop under den stora hammaren.

Hammaren, ett ca 4,5 m långt skaft, bestående av en grov björkstock, var lagrad så att en tredjedel av längden var mellan vattenhjulet och lagerbocken.

Vattenhjulet var ca 3 m i diameter och ca 60 cm brett. Då hjulet sattes i rörelse genom vattenströmmen så lyftes hammarskaftet upp av "brosken" på vattenhjulets kugghjula. Då broskan släppte taget föll hammarskaftets fria ände, där hammarhuvudet var anbringat, ned och hammaren slog i städet med kraften av sin egen tyngd. Själva slaget på hammarhuvudet var ca 25 cm i fyrkant.

Då smältan skulle slås ihop, placerades på städet en hall av ståljutgods, som var ca 90 cm i fyrkant. Under hopslagningen utpressades ytterligare slag ur smältan. Smältan slogs ihop till följande dimensioner: bredd ca 225 cm, tjocklek ca 7,5 cm, längd ca 75 cm. En smälta vägde ca 100—110 kg.

Sedan smältan bearbetats till ovannämnda dimensioner, högs den i stycken, avpassade efter den stångjärnsdimension, som sedan skulle räckas ut. Under räckningen togs den stora hallen bort från städet.

Det klenastet stångjärnet som räcktes ut på Virå var 38 x 10 mm och 4,8 m långt. Det grövsta var 200 x 13 mm och 4,8 m långt. I det första fallet hade smältan huggits i sju stycken och i det senare fallet bara i två stycken. Att räkka under hammare fordrade en säker hand och ett säkert öga. Till en stång 200 x 13 mm och 4,8 m lång åtgick en och en halv smälta, en sådan stång fick alltså vällas ihop på två ställen.

Första skiftlaget bestod av smältsmeden, drängen och en stämbordspojke. I andra skiftlaget ingick i stället för smeden en mästervsven. Smältsmeden resp. mäs-

svennen hade huvudansvaret för arbetet på skiftet. Dessa skulle även räkka ut allt järn. Drängen fick hela tiden vara vid härden och "bryta färskt", eller under räckningen ombesörja hopslagningen av stängerna. Stämbordspojken skulle frakta in tackjärnet och träkolen och sköta dammluckan, "stämbordet", till hammaren samt i övrigt vara passpojke.

Att göra en smälta tog ca en timme, att sedan räkka ut den tog ca två timmar. På ett skift gjordes tre smältor, varav smältsmeden alltid gjorde nummer två och drängen de båda övriga. Ett skift pågick ca nio timmar, någon matrast fanns inte, "det var att kasta i sig maten på en fristund". Maten bars ned i smedjan av någon hemma från hushållet.

Arbetet pågick från söndag kväll klockan sex till lördag kväll klockan sex, dag och natt, utan uppehåll. De två skiftlagen fick alltså arbeta 72 timmar per vecka. Enär tiden för skiftavlösningen inte kunde fastställas exakt, fick stämbordspojken i lagom tid gå hem och väcka det pågående skiftlagets gubbar ("nu är du väckt").

Smeden fick varje vecka besked från brukskontoret vilka dimensioner som skulle räckas ut till kommande arbetsvecka. Smältsmeden hade kontrakt på hur mycket tackjärn och kol han skulle ha ut per vecka. Yrkesskickligheten bestod i att få ut så mycket smidbart järn som möjligt av tackjärnet, samt att räkka ut stångjärnet till godkända mått. Tolerans på längdmåttet var plus minus ca 75 mm. I Virå hade smederna 27 skålpunds avbränna på en centner, d.v.s. ca 20%. Träkolsåtgången uppgick till ca två och en halv läst per vecka och skiftlag (en läst = 12 tunnor = 1800 liter).

Om smeden fick ut mera smidbart järn än det stipulerade och han fick kol över på den tillmätta kvantiteten, så fick han "överjärn" och "överkol", för detta betalades extra (t.ex. en silversked).

Då Carl Gustav Carlsson 1875 blev smeddräng var årslönen:

1875 100 kr plus kost och logi

1876 140 — " —

1877 300 — " —

1878 500 — " — och nu blev han mästervsven.

En ogift mästervsven bodde och åt hos smeden, liksom smeddrängarna. Mästervsven kunde också vara gift och ha eget hushåll. Han hade då någon kompensation för kost och logi.

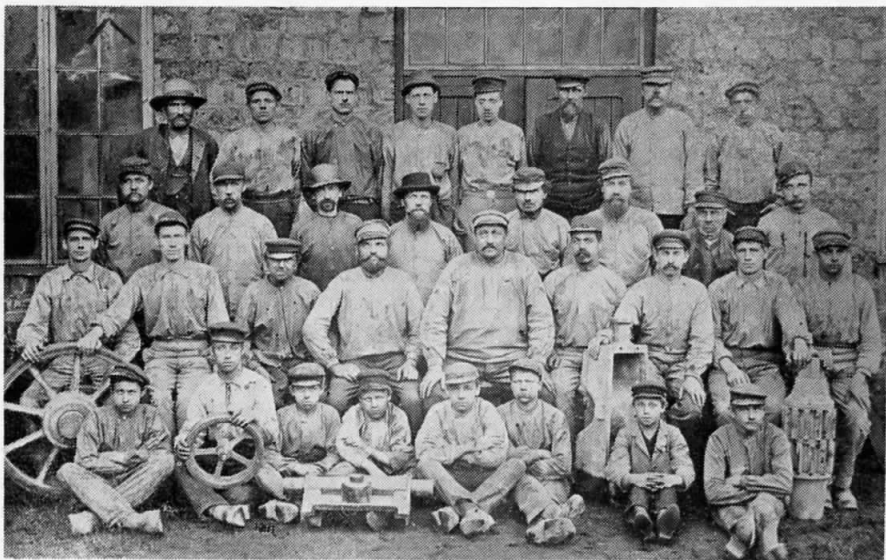
Smältsmeden och mästervsvenen hade var sina tackjärns- och kolförråd och var och en fick svara för den färdiga produkten från sitt skift. Var och en räknades tillgodo "överjärn och överkol". Men — och det var här skillnaden mellan de två — det var smältsmeden som stod för härden. Det var han som söndagsförmiddagen "ställde" härden, justerade blästerintag, sidoväggar och bakvägg. Dessa väggar voro liksom botten av gjutjärnshallar. Att ställa härden var smältsmedens obestridliga privilegium, här berodde det på hans goda vilja om

mästersvennen skulle få vara med. Smältsmeden Nordström var i det fallet hyggelig och tillät sin mästersven Carl Gustav att vara med.

Smederna kunde vara slagfärdiga och var ofta vidskepliga. En smed, Pelle Nordgren, fick anmärkning för att stångjärnet överskred toleransen på längdmåttet. Han svarade: "de som gick genom kyrkporten i söndags var olika långa, men nog kom de in i kyrkan" — järnet godkändes. En smed vid Virå, "Falejen", berättade, att han haft en kamrat, som varje julafton sedan han tvättat sig och tagit på sig helgdagskläderna gick ned i smedjan. Nedkommen dit tog han fram brännvinspluntan ur fickan och slog upp tre supar som hällades över hammarhuvudet med orden: "Tack skall Du ha för att Du har slagit bra åt mig under året som gått".

Under tiden i Virå fullgjorde Carl Gustav sin fjorton dagar långa värnplikt på Malma hed vid Malmköping. Han berättade att under ett övningsmoment skulle manskapet färjas över en sjö, färjan kantrade och många mötte drunkningsdöden. Hur var de fjorton dagarna totalt sett? Svar: "Jag minns inte så noga, en var väl aldrig riktigt nykter.

Den unge mästersvennen hade utvecklats till en stor och kraftig man. I Virå träffade han sin livsledsagarinna, hon hette Johanna Björk och var dotter till en bonde utanför bruket. Hon hade anställning hos förvaltare Sundstedt. De unga två gifte sig år 1880 och fick leva i ett över 50-årigt äktenskap, som upplöstes med makans bortgång 1933. I äktenskapet föddes sex döttrar och en son. Äldsta barnet (författarens mor) föddes 1881 och yngsta barnet föddes år 1895.

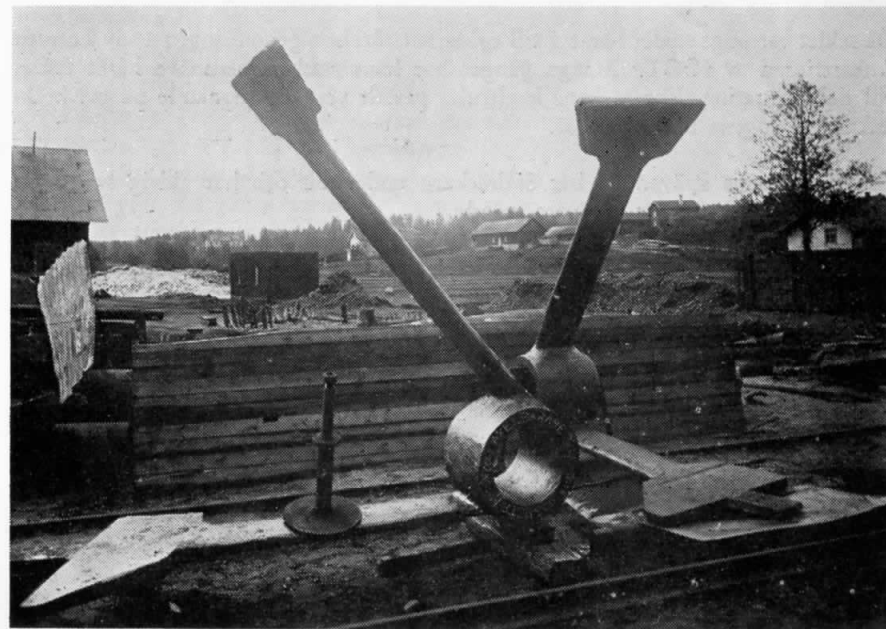

Arbetare vid Lotorps bruk år 1894. (Originalen till bilden samt namnuppgifter finns på bibliotekets Finspångsrum).

I Virå stannade familjen till 1890, då det blev sämre med arbetstillgången. Nytt arbete erbjöds vid Lotorp under Finspångs styckebruk i Risinge socken i Östergötland. Här var Carl Gustav dels smältsmed, dels räckte han ut stenborr och spett som ingick i brukets manufakturproduktion. Nu kom den förvärvade skickligheten att räcka under hammare väl till pass. Från den tiden har han också kallats "Stålräckarn".

Lotorp var efter tidens förhållanden på 1890-talet ett stort och förnämt järnbruk med tio dubbelhårdar för lancashiresmide, valsverk, manufaktursmedja, martinugnar, stålgluteri, yxsmedja samt stora ånghammarsmedjan med sin sextonshammare. Här smiddes stora maskindetaljer såsom axlar, vevstakar etc.

Bla. har Carl Gustav Karlsson varit med och smitt alla större smidesdetaljer till pansarskeppet Manligheten. (Skrivaren kommer som liten pys ihåg hur den stora hammaren dunkade, minns de sotiga smederna och hur järnet lyste gulrött).

Axelbärare till pansarbåten Manligheten. Vikt 1900 kilo.

Kamratandan, solidariteten och vänskapen präglade arbetslaget i ånghammar-smedjan på 1890-talet. Arbetsplatserna var inte så komfortabla, matrum fanns inte. På en enkel träbänk i en någorlunda dragfri vrå, var matstället, och där kunde en klunk kaffe drickas ur den obligatoriska lilla kaffekrukan av koppar-plåt.

Arbetslönerna för ett 12-timmarsskift i början av 1890-talet i ånghammar-smedjan var 1:87 per dag plus fri bostad och ved samt tillgång till potatisland och del i svinhus. Bostaden i Lotorp omfattade ett rum och kök och var belägen i ett nyuppfört arbetarbostadshus, Tallgläntan, med plats för 10 familjer. År 1900 hade lönen stigit till 60—70 kr per månad och år 1910 till 100 kr per månad jämte förmånerna.

Med den långa arbetstid som rådde under 70-80-90-talen, blev det inte mycket tid över för nöjen. Men alltid kunde det bli lördagsdans någon gång i en bondstuga till tonerna av ett enradigt dragspel. Det dansades vals, polska, polkett och mazurka. Vidare förekom frireligiösa väckelsemöten, som hade sin lockelse. Carl Gustav, som var god sångare, var gärna sedd försångare, ehuru inte ansluten till någon församling.

Vid helgerna gick Stålräckarn alltid i kyrkan. I början var det väl lika mycket behov av omväxling som sökande efter klarhet i livsåskådningsfrågor, som var drivfjädern. Med tiden tog intresset för prästens ord övertaget, Stålräckarn blev hela livet trogen en sann praktisk religiositet utan stora åthävor.

Då seklet var ungt anslöt han sig till nykterhetsrörelsen genom logen 1369 Lotorps Ankarstjerna av IOGT. Många gånger har hans starka smedsnäve hållit fanan vid demonstration, liksom hans kraftfulla gestalt verkade lugnande på ev. bråk-stakar vid logens tillställningar.

Arbetarrörelsens strävanden har Stålräckarn understött och har aldrig tvekat att säga sin mening åt vem det vara månne.

Det Karlssonska hemmet var ett rikt hem, där fanns aldrig någon småskurenhet eller småsinne. Det var högt i tak, där har diskuterats alla frågor som rört sig i tiden, religiösa, politiska, litterära och allmänt kulturella. Det har också varit ett gästfritt hem, lotorpare i förskingringen tittade gärna in vid en genomresa. Den man som sedermera skulle bli Landsorganisationens ordförande, Gunnar Andersson, brukade kalla det Karlssonska hemmet för sitt andra hem.

In i höga ålderdomen fick Stålräckarn behålla sin andliga spänst. Han sjöng ibland en visa och berättade gärna en god smedshistoria ur sitt rika minne.

Torild Lindvall

E' RISINGE-UISE

*Risingebygda ä skön o fäger,
dä vet en många, som ser ä säger
Män d'ä inte alle, som bor i sola
och kan säjes ha del i jola,
som finns i sockna.*

*D'ä ett fåtal, som äger pänga
ä бага, åkra ä gröne änga,
ä sjöä, bäcka ä fiska som simmer,
ä alle skoger, som lämnar dä timmer,
som fraktes ur sockna.*

*Vi ha Össby, Lundby, Skävsfall och Gomme
där inge mänsker gjort sej kände som fromme.
Så ha vi Doverstorp, Hejtorp, Il'torp ä Mo,
där många framskjutne personer bo.
som ä kände i sockna.*

*Gammelstorp ä Ramstorp ja nämner me rätte
för de hade förr i väla var sin jätte,
ä både jätta kaste så store stener
så gålas folk nu går ä mener
dä va de störste i sockna.*

*De både jätta lär ha kokt sina rätter
i ett par gryter, som ä däretter
ä som finns ve sunnet på Gullerstorps äger
ä ä så store så ryktet säger
dä ä de störste i sockna.*

*Ja kan inte räkne opp gåla alle
utan sluter me ä nämne byn Falle
som ligger i närheta ä Torstorp by,
där en borg lär ha funnes i ti'as gry
te ett försvar för sockna.*

I forne ti'er fanns de mäktige drotter
men då va de ont ätter landsstormslotter
å di mäktige herra va så vipe
att allt skulle gå ätter deras pipe,
som gjordes i sockna.

Den störste rådde om Finspongs hemman.
En mindre bodde i Össby å kalles "näm'man"
men däremellan va ägern te Stjärnvik,
som lär ha vatt alldeles orimligt rik
såjs dä i sockna.

Patron på Ysunda hade gamle aner
å bonn på Kolsta va inte vaner
te kruse herra, som ägde bruka å smie'ra
för han va ledare för många flera
utå bönnra i sockna.

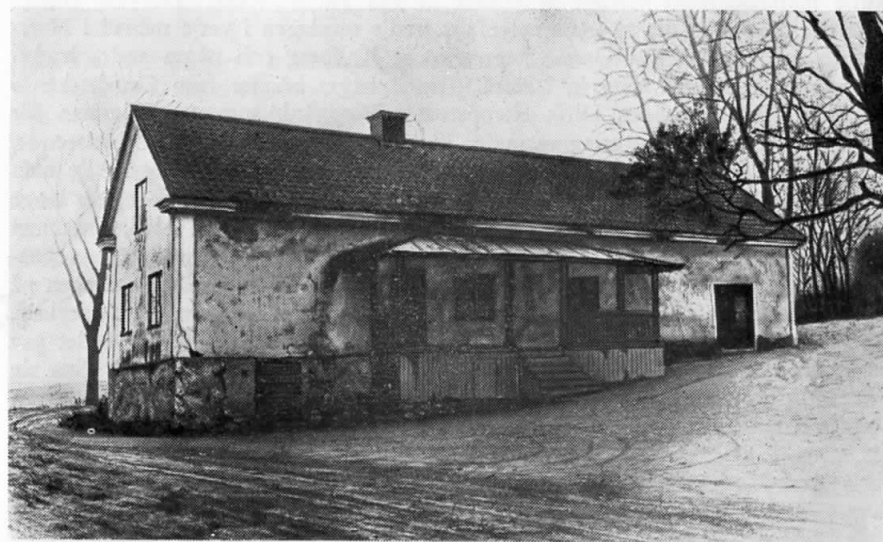
En stor ort dessutom va Lotorps by,
som i många år under Finspong fått ly'
å ha vatt känt te ha de värste smie'ra
å Yxvika, John Fröberg å mycke mera
olikt annat i sockna.

De finns dessutom ann'rs orter vi känne,
som nog ha vatt säna väläs änne
De kalles byer me flere bönnner te ägre
å får räknes som en klass utå lägre
gårler i sockna.

Reds anm.: Författaren okänd. Dikten publicerad i ÖD den 10/12 1956.

GAMLA KROGEN I FINSPÅNG

När det nu nedrivna huset i Finspong som i dagligt tal kallats Krogen försvann och man där fann en 1-skilling av Carl XIV Johan från år 1825 — förmodligen betalningen för en jumfru brännvin, kan Krogens historia tecknas tillsammans med livet på Finspång för 100 år sedan och de personer som då stodo mitt i det brinnande livet med dess glädje eller sorg, i helg och söcken.

Gamla krogen uppförd 1818, nedriven 1936.

Främst på Finspong var greven och excellensen Gustaf av Wetterstedt, han som skaffade Finspong dess mest berömda bruksstämpel, det märke som garanterade en förstklassig vara, det mände se'n gälla smides- eller gjutjärn, spik från Lotorp eller plank från Butbro, allt som bar det kronförsedda X-et försålles framför andra märken och kvalitéer. Men excellensen hade så liten tid över åt Finspong. Han var rikets främste ämbetsman, höll i trådarna när Gustaf IV Adolf avsattes och var med om att kora Carl Johan som ny konung. Han dikterade freden i Kiel när Sverige "erövrade" Norge 1814, ty Carl Johan var icke mäktig svenska, norska eller danska språken. "Excellensen" som greve W. kallades helt rätt och slätt hade som sin närmaste man bergmästaren Detloff Odelstjerna, som ligger begravnen i Risinge gamla kyrka. Bergmästaren var bruksförvaltare åt excellensen och under hans ledning byggdes det nya värdshuset 1818 och samtidigt därmed krogen — flygelbyggnaden till värdshuset — där även Finsponga läns domsaga höll sina ting. Mellan rannsakningarna förvarades tjuvar och skälmar i "tjuv-källaren" som arrestlokalen kallades.

I krogen däremot förplägade sig färdfolket, som rastade vid Finspong, när deras dragare vilade i krogarstallet beläget rakt upp i backen i trädgården till verkstadschefens villa. Brännvinet var den förnämsta drycken, men även hem-bryggt svagdricka förtärdes för att på 1850-talet utbytas mot öl och vin. Det blev kalabalik ibland mellan smederna och förbönderna. Petter Orre var den starkaste smeden som någonsin funnits i Finspong. Och "Storpelle" eller "Stoern" i Fräntorp gick icke heller av för hackor. Han kom från markan i Norrköping och skulle "beta" sista gången vid Finspong. Brännvinet var ursupet under hem-resan, som tagit ett par dagar i anspråk, ty vid Tingsbröta i Eneby och i krogen vid Mellby hade man sagt till och rumlat om. Och när man nu kom till Finspong skulle marknadsresan värdigt avslutas i krogen vid Finspong. Det var fredag först när man kom dit, ty marknaden var tredje onsdagen i varje månad i Norrköping. I krogalen satt Orren, kanongjutare Kallberg och några andra bruksarbetare när "Stoern" steg in i sällskap med några bönder från Gruvbacken i Hällestad. Mästersmeden Ulrik Skeppstedt i Borggård, som var ålderman för smederna i Hällestad bergslag varunder Finspong även löd i juridiskt hänseende, var också på hemresa från sta'n i sällskap med sina sockenbor. Nu skulle man ta sista färdknäppen innan hemresan anträdades. Det dröjde dock ej så länge förrän finspongarna undrade hur det var med "klamparna" i Hällestad, öknamnet på alla hällestadbor. (Skedeviborna kallades "skävelappar" och regnaborna för "regnakalvar", "tjällmoharar" samt "risingerävar" var smeknamnen på de olika sockenborna.) Den spydige Daniel i Gruvbacken blev icke svaret skyldig. Han sade att "klamparna" var lika röda som "risingerävar". Det ena ordet gav det andra och krögarpigan fick i en hast plocka ihop sina bleckmått och sätta sig i säkerhet. Disken och bänkarna voro väggfasta, behövt nog, ty det var icke långt mellan slagen i krogen på Finspong. Och slutligen bar det ut på värdshusgården med hela följet. Ålderman Ulriks förmaningar och hot om stämning till bergstinget hördes icke av slagskämparna. Till sist röko Petter Orre och "Stoern" ihop. "Hällestadsklamparna" och "risingerävarna" började intressera sig för de båda kämparna, vilka drabbade samman som björnar, och icke förrän bergmästare Odelstjerna uppenbarade sig och hotade Orren med att få smaka daggen på brukskontoret lugnade sig kämparna något. Men "Stoerns" marknadssällskap hade i en hast selat på sina hästar uppe vid krogarstallet. Det bar iväg upp åt tornhagen förbi klockstapeln, som såg annorlunda ut på den tiden än den nu gör. Genom Svälthagen gick den brådskande färden och man gav sig icke tid att stanna vid krogen i Gammalstorp ens, hur lockande det ännu var med en färdknäpp.

Men Orrens och "Stoerns" i Fräntorp kämpalek i krogen och på värdshusgården i Finspong levde länge kvar i Risinge och Hällestad.

Franz Dablquist
(ur NT-ÖD 7/12 1948)

MINNE AV EN FINSPÅNGSFlickA

År 1814 såg man en kvinna och en liten flicka mellan tre och fyra år och en äldre omkring 16 år vandra Bruksgatan utför till sjöstranden där en dräng höll på att syssla med en flyttekista i en båt. Det syntes på det rörande avskedet att den äldre flickan för första gången skulle flytta ur föräldrahemmet.

Båten sköts från land, modern avlägsnade sig och snart var hon ur sikte. Flickan satt sorgsen i båten och hon tänkte bara på sina barndomsdagar och på det kära stället som hon nu skulle lämna.

På högra sidan av sjön låg den s.k. ängen — Gamla manen — där jag som barn fick följa min mor. Det var sällskaper som gav sig ihop och kallades på den tiden att sala till kaffe. De lade några skilling var och köpte kaffe och socker och skorpor och så bar det av uti manen att dricka det. Det kunde vara flera kullar i backarna med sina pannor, och vad vi barn då var lyckliga, sedan

Bastudden på 1890-talet.

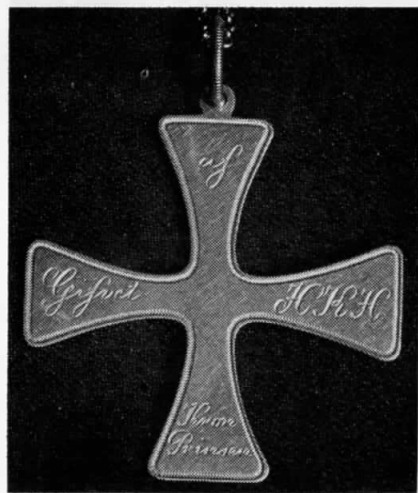
gingo de tillsammans och hade alla möjlig lekar för sig, och tumla i gräset. Det stod två stora applar som voro så tjocka, så troligen hade de stått sedan bruket anlades.

De hade stora tjocka grenar, mossiga med en och annan kart på, så det kunde synas vad det var för träd, även fanns där gamla krusbärbuskar, så troligen har där varit bebyggt, och på andra sidan sjön ligger den s.k. Nymana. En sägen är, att det har bott en sorts folk som kallas finnar i båda ängarna, och de har haft en spång över sjön, därav skall stället fått sitt namn: Finnarnas spång eller Finspong.

Nymana eller även s.k. Bastudden, är en utskjuten udde bekransad med flera sorters lövträd, och på slätten slänggunga för ungdomen att roa sig med. En liten fiskarkoja stod i backen; en skogsbacke med stora jättetallar ståtliga som blickade kring på de smidiga lövträden som står så ödmjuka och bocka sig. Furorna undra och undra väl, huru länge de skola få vara fredade för människors nycker och påfund på ett så naturskönt ställe; men vänta, deras tid kommer nog.

Mitt för Bastudden där liggen en äng, som kallas Axsätersängen: det går ock en gammal sägen, att där skulle de hava gjort försök att bygga sockenkyrkan, men allt som byggdes om dagen, revs ned om natten, sedan togo de ett par tvillingoxar och betslade ihop samt läto dem gå vart de ville, och där de stannade, skulle kyrkan byggas. De gingo en halv mil därifrån och stannade i ett risbol, och därutav fick hon heta Risinge kyrka.

Men nu äro vi för långt från Bastudden.

Johannas i Mässelköp guld kors.

Första gången H:Mjt Carl XIV Johan med sin kärleksklige son prins Oskar var vid Finspong, tillställde Exellensen Wetterstedt bland andra nöjen kalas och dans för bruksfolket på Bastudden.

På Bastudden byggdes en läktare för musiken som flätades med löv så att de ej syntes utan bara hördes.

Herrskaperna dansade med folket: det var så mycket herrar med de Kungliga, vilka gingo och sågo på bondflickorna vilken som var vackrast. Johanna i Mässelköp hon fick den nåden, att dansa med lilla prins Oskar, därför fick hon en liten guldkedja med kors, till minne att hon dansat med en Kungl. Person.

Ni må tro att det var nöjen och alla möjliga lustbarheter de dagarna då de Kungliga voro på Finspong. Medan vi äro så nära Bastudden, vill jag nämna att de gamla tallarnas aning allt slog in. Nu är de borta utom ett par massiva som står kvar för att liksom vakta sina förfäders borg.

Nu har de byggt två av de allra vackraste hus man kan tänka sig; det ena är med en bred stentrappa och batik med fristående kolonner och stora glasdörrar till ingången, på båda sidorna om salongen äro små söta rum, så små nätta och vackra, så man kan tro att man vore i paradiset och så har det fått namn av nya "Lugnet" i stället för Bastudden eller nymana. Så är det anlagt en gång bredvid sjöstranden och planterat lövträd på båda sidor, så det är det skönaste ställe man kan promenera på om sommaren. Den angenäma svalka från såväl sjön som de doftande träden gör, att den är sällan fri från vandrare och många andra anlagda rundelar och gångar (!) En lång gång sträcker sig ända ut till den s.k. Liljan eller Eremitens hydda. In i skogen ligger en hydda gjord av bark, ris och mossa, med ett fönster på taket och bord och bänkar inuti, stor och trevlig, och utanför en gravkulle med en rest sten på densamma, men inskription är så förverkad av tiden, så den är oläslig. Där samlas ungdomen om sommaren för att roa sig. Det är även ett berg nära intill i vilket en spisel är uthuggen, så att man kan koka kaffe där, men nu är det med "Lilljan" lika som med andra lustställen, det har fått förfalla. Det går ut en väg därifrån åt den vackra Storängen, vilken kommer ut på stora landsvägen, mitt för den ståtliga "Auroras" ek med en tavla, på vilken står skrivet att eken får ej huggas ned eller förstöras utan skall stå för eftervärlden, men det oaktat stals tavlan bort, men hittades sedan i skogen och då var kedjan som var fästad vid tavlan och gick runt om ekens stam avhuggen men nu sitter den endast om en gren.

En gång kom tvenne madamer som varit borta och köpt mjölk och gingo förbi eken; de satte ned sina krukor för att plocka ollon och löv under eken, då kom en dam så grann, klädd i siden så att det frasa om henne, madamerna fingo bråttom att gå och lyfta undan sina krukor, men då försvann den granna damen och de stodo där med långa näsor. Sedan kommer man in på Labacka gårde. På backen där vägarna sluttar åt båda sidor är en hängbjörk, där stod en tunna i skapnad som det största ölfat, sprundet var ingång med tre trappsteg högt, och så bänkar på dem andra tre sidorna, så att tjugu personer fingo gott rum

Lugnet år 1944.

inuti tunnan att sitta. Hon gick på en grov järnaxel, som satt långt ned i berget samt var bandad med grova järnband. Tvenne personer kunde draga den kring, hon gick så fort som en snurra och hon var sällan tom, ty man kunde icke allenast hava nöje där utan vandrare kunde även vila sig uti densamma. Litet längre ned i backen vid vimpelstängen stod en slänggunga med två säten så att fyra personer kunde gunga på en gång och det var så mycket människor som roa sig på söndagarna så att det vimla av folk till sent på kvällarna. Vid sidan av gårdet ligger Lillängen. Där i backen stod ett tempel och en vacker slätt framför där även ungdomen roa sig, men allt detta är nu för länge sedan borttaget. Intill Lillängen ligger stora hagen. Där är en rörkälla från vilken hämtas vatten åt Herrskapet. Det är en gammal sägen, att där skall finnas en skatt nedgrävd som ingen annan än Fröken De Geer skall få rätt på. När det skall bliva vet ej jag.

Intill stora hagen ligger Djurgården. Där var fordom så mycket djur, råbockar m.fl. och där gingo karlar både dag och natt för att vakta dem. Där var även mycket vackra dammar i närheten av staketet som är vid den långa allén. Sedan var det en liten damm på en holme, där sam de vackra svanarna. Dammarna sträckte sig ända bort till lilla Lugnet, och hade svanarna där sin koja. I det

härliga och granna Lugnet hade grevinnan De Geer sitt sommarresidens. Där var två stora byggnader, en vacker trädgård med vackra gångar. På en lång smal gång där, gick alltid påfågeln med sin hona och spatserade; man kunde se dem då man stod i allén och tittade genom staketet. Om man sade till honom: "Du är så vacker", så slog han ut sin stora stjärt vilken var förgylld med de allra grannaste färger, men om man däremot sade att han var ful då drog han ihop stjärten. I kroken på allén stod en soffa och en bänk för vandrare att vila sig på. På andra sidan allén ligger den sköna engelska trädgården, som den konstälskande grevinnan anlade. I slutet av trädgården var ett högt kastell murat med gluggar samt en spiraltrappa upp och ett stort paraply av trä över som tak och där voro flera hundra namn skrivna utav dem som besökt platsen. Av de alla vackra träden som äro planterade, finns knappas ett, vilkas stammar ej äro fullskrivna med namn och årtal. Även var där murat en hög mur med spaljeér på med många olika sorters frukter. Så kom det en Inspektor till! Finspong som ville vara allrådande, han lät hugga bort alla träden och sådde korn på fältet i stället. Då Grevinnan fick veta detta så fick han låta göra trädgård igen. Sedan hava vi det vackra Auroratemplet med de fyra årstiderna målade i taket samt en mängd vackra fruntimmersporträtt i fyrkantig ställning mitt inuti och ett fint järnstaket emellan alla pelarna.

Sedan kommer man till en annan liten holme på vilken sitter en kines med blå rock stjärnbeströdd och breder ut sitt stora knä, så att en person kan gott sitta där, så har han en stor slängpiska i nacken och en liten lös mössa så att han kan hälsa på främmande. Många flickor hava klappat och smekt den gubben så att gossarna varit rent avundsjuka. Sedan hava vi det lilla klocklusthuset. Där hänger en glasklocka i varje hörn, så att när det blåser får man där höra en vacker musik. En stor bro gick över strömmen fram till rundelen utanför slottet. På bron var en piedestal med bilder på, de vackraste man kan tänka sig. De äro gjutna av bly samt föreställa kärleksgudar och gudinnor och i backen mitt för bron, där stod Susanna i kroppsstorlek av bly, men den bilden ramponerades och stals bort, än en arm, än ett ben så att till slut togs det bort det som var kvar av densamma. Sedan hava vi de små vackra holmarna och broarna som är mitt för orangeriet. Där har den riksbekanta målaren Per Hörberg setat många dagar och målat många granna bilder. Han målade även där på orangeriet tvenne fröknar vars namn skulle varit Emeli och Gustava samt en stor hund, vilket alltsammans var mycket bra gjort.

Nu hava vi gjort en liten beskrivning över Finspong, men återgå vi nu till början av berättelsen.

*Ulrika Charlotta Hallberg **

* Reds. anm.: Författarinnan levde mellan åren 1798 och 1846 och skildringen får anses som ett sällsynt prov på en folklig beskrivning av "det glada livet på Finspong". Berättelsen är hämtad från en kopia av en handskrift, som tidigare varit i föreningens ägo. Originalets öde är obekant.

FINSPÅNG

Stationsområdet.

Stationsområdet. ()*

FÖRR OCH NU

Finspångs centrum.

Finspångs centrum. ()*

KORT NOTIS OM FINSPÅNGS VAPEN

Finspångs köpings vapen fastställdes av Kungl. Maj:t den 14 april 1944 med följande beskrivning:

"Sköld delad av rött, vari ett järnmärke av guld, och silver, vari fem kopplade, röda, genomgående spetsrutor, den mellersta belagd med tre stolpvis ordnade liljor av guld".

Järnmärke i sköldens övre fält syftar på Finspångs järnbruk. Ätten De Geers vapen i sköldens nedre fält syftar på att nämnda ätts förste svenske medborgare Louis De Geer, sedan han fått svenskt adelskap 1641, köpte hela Finspångs gods, som därefter innehades av släkten De Geer under två sekler.

Reds. anm.: Samma vapen gäller som bekant från och med år 1971 för hela Finspångs kommun. (Av kostnadsskäl saknar vi möjlighet att visa vapnet i färg i denna skrift).

MERA OM FINSPÅNGS SKOLOR

När brukspatron Carl Ekman blev ägare till Finspångs bruk och dess stora domäner så fick han mycket att hava omsorg om. Och bland alla omsorger så var nog det något stort, då han beslutade sig för att barna- och skolundervisning skulle införas och organiseras på det bästa sätt, som det efter den tidens förmåga kunde åstadkommas.

Det har berättats att brukspatron Ekman då vände sig till Torsten Rudensköld, den på den tiden förnämste rådgivaren i undervisningsfrågor. Och på hans råd och anvisningar och rekommendation blev Anders Berg här anställd att begynna och organisera skolundervisningen.

Han började väl 1857, men hur och under vilka former, det känner nedtecknaren av dessa rader inte till.

Spettaln — huset som inrymt såväl Finspångs första sjukstuga som folkskola.

Den som skriver dessa rader är född den 25 augusti 1850 och gjorde sitt inträde i Finspångs skolor de tre sista veckorna vårterminen 1858. Vilka intryck och känslor jag erfor i denna nya miljö det har jag mycket dunkla minnen av. Emeller-

tid så blev det sommarferier, något som många ej förstod vad det skulle tjena till. Höstterminen började i medio av augusti och har så varit sedan i alla tider. Organisationen i skolan började nog då taga form. De båda första åren kan jag inte minnas några som hr Berg kallade abcd-ariet, utan alla barn som kom och blev antecknade, så hade de nog någon kunskap, som de hade fått av någon av sina målsmän eller av en anställd brukspredikant, som skulle vara kristendoms-lärare. Ja, egentligen katekesen och så kanske innanläsningsövningar i psalm-boken. Man förstår hr Berg måste undersöka barnens individuella förmåga och anlag innan han kunde indela i klasser. Jag hade min katekes som visade hur nedsmutsad och illa medfaren bladen var ända tills vi kom till andra artikeln i andra huvudstycket. Det skulle visa att jag hade lärt utantill så långt dessa märken visade.

Jag blev satt i andra klass och vid provförhör underkänd och sedan genom att ånyo börja läsa över, visa vilka färdigheter jag hade i innanläsning. Denna kunskap var nog dålig, i synnerhet när man inte hade den minsta aning om skilje-tecknens betydelse, och ej kände några regler för rättstavning. Herr Berg uppträdde allt ibland på katedern och höll föreläsning för samtliga klasser i skolan om bokstävernas valör i sjelvljud och medljud, i enkla ord och sammansatta ords bildande i en eller flera stavelser och huru var och en skulle i sitt minne inpränta som regel: "Så många sjelvljud ordet har, så många stavelser har det" och att vid sammansatta ords bildande, der flera medljud fanns mellan två sjelvljud, så skulle vid stavningen medljuden fördelas så, att endast ett medljud skulle tilldelas föregående sjelvljud. Alla de andra medljuden skulle tillfalla efterföljande sjelvljud.

Det var en lärare till under mitt första skolår. Anderson hette han, var ut-examinerad folkskolelärare och antagligen också klockare och organist. Nu kanske det skall upplysas om att på väggen över katedern i stora salen var upphängd en stor svart tavla med på tvären uppdragna röda linjer i grupper om fem stycken. Ja, var och en förstår att det var en nottavla. Andersson som var sånglärare hade undervisningskurser på denna tavla, med krita tecknade han noternas namn under samtliga linjer och sedan deras plats på och mellan linjerna. Vid övning använde han fiol, så att de som hade röst och musiköra fingo nog rätta ton. Jag fick griffeltavla och fick köpa griffel för två styver stycket och blev placerad vid något skrivbord och efter företecknat exempel rita stavar och krokare för att sedan när färdigheten var tillräckligt god, tillfoga och sammanställa detta för bildande av bokstäver. Vad som förekom i klasser som stod över mig första året, det hade jag inte förmåga eller förstånd att iakttaga. Vi slutar första året och förflyttar oss till 1859.

Klassrum II var nog i ordning då vid vårtetrminens början och nybörjare fick taga det i besittning och dess lärarinna Klara Köler, länsmansdotter från Wistinge. Hur undervisningen der tillgick, det är för mig bakom lyckta dörrar. Det torde vara plats att säga här, att det började tillkomma lärarinnor vid undervisningen. Men inte någon seminarieutbildad. Det var de som på något sätt kommit upp i någon högre kunskapsnivå och som ville vidare förkovra sig i kunskaper. Dessa

kom hr Berg att ta sig särskilt an, och meddela dem undervisning i ämne som kunde vara för dem nyttigt och som de under sin fritid eller övertid läste på och övade sig. Dessa fingo undervisa i lägre klasser. Förmodligen mot en smula ersättning. Dessa voro en Sofia Anderson, dotter till riksdagsman Anderson i Bohytan Tjällmo och en mamsell Anna och en mamsell Augusta. Dessa voro från främmande ort, så jag vet ej något vidare om dem. Och sedan inte till för-glömmandes Patrik Österberg, son till klockaren och organisten Österberg, tjänst-görande i Finspongs slottskapell. Denne hade goda anlag för lärarkallet, god sång-röst och musiköra, sjelv elev under hr Berg och som fick undervisa i lektioner som var för honom lämpligt. Denna Patrik hade brukspatron särskilt omsorg om och han fick bo och hade kost på herrgården, emedan föräldrahemmet ej var lämpligt. Och här är ej platsen, att något derom redogöra.

Förutom förutnämnde Anderson så voro Goläng och Loqwist utexaminerade folk-skollärare, klockare och organister, vilka väntade och sökte för deras kall lämpliga fasta anställningar.

Detta vare nog om lärarekrafterna under de fyra år då nedskrivaren av dessa rader var i skolan. Skall det något sägas om undervisningssättet? Ja, vi började kl 8 på morgonen och slutade kl 1 middagen med en timma till varje lektions-ämne. Tio minuters rast vid varje heltimmesslag för en smula vådring av lokaler-na och rengörelse som lärjungarna behövde företa.

Klasserna fick byta plats för varje lektion ty till ex. på platserna för skrivöv-ningarna måste klasserna 3, 4, 5, 6 hava var sin lektionstimme för varje dag. (Här kan kanske inom parentes inflikas att småskoleklasserna 1, 2 hade aldrig någon lektion utanför sitt klassrum II. Och hur undervisningen der tillgick kan jag ej säga, ty jag var aldrig inne i deras klassrum under någon lektion). Signal till ut- och in-ryckning vid rasterna skedde der igenom att hr Berg slog ihop hand-flatorna två kraftiga slag och det ljud som åstadkoms var det ingen som miss-uppfattade. Och samma signal vid inryckning. Men inte någon inrusning å la fårskok utan alla klasser skulle ordna sig på bestämda platser. Och då kom Patriks starka stämma och goda sånggehor till sin rätt då han t.ex. stämde — "Upp genom luften, bort över haven" och alla barnen instämde efter var sin förmåga under inmarsch i ordnade led och till den plats der nästa lektion skulle vara.

Det har nämnts något om stora svarta tavlor på en långsida och gavelvägg, der var räkneövningarna för 3, 4, 5te klasserna. Den 6te klassen hade sina räkneövningar på papper vid skrivborden. Ingen kunde ställas upp och företa räkneoperationer förrän han hade så god färdighet i innanläsning, så att de kunde förstå lära sig "reglera". Addition och subtraktion gick nog snart, men värre med multiplika-tionstabellen innan den gick som ett "rinnande vatten". Räkneoperationerna ut-fördes med hjälp av krita, hartass, eller annan sudd så att uttrycket "på med har-tassen" har nog gammal hävd. Den som nu t.ex. skulle uträkna ett divisionstal med ett 10 à 12 siffror i divisor och 7 à 8 i dividenden, om han då var fallen för stora siffror, han kunde uppta ett stort område på svarta tavlan, för räkneopera-tionens utförande av förenämnda exempel. Men allt efter kunskapen ökades och

en kom på decimal- och allmänna bråk, så fick en inta sittplatser och utföra räkning på papper men detta fick vi köpa oss själva, s.k. handpapper. Ovanför dessa svarta tavlor, hängde fernissade kartor över de fem världsdelarna samt en över Skandinavium och en över Palestina. De som nu hade geografiflexion i klassrum II eller III, de fingo inflytta den karta som närmast berörde det landområde, som under lektionen skulle undervisas. I klassrum II der hängde en svart tavla, som var till hjälp vid undervisning i geometri der det åskådliggjordes om räta, trubbiga och spetsiga vinklar, samt trianglar, kvadrater, diagonaler osv. Och så var det undervisning i modersmålet, men derom, förmår jag inte yttra mig om, annat än det som möjligen skulle kunna bevisas, nämligen det som är nedtecknat på detta papper. Vid innanläsningsövningar ingick nog någon del kunskap i modersmålet.

Böcker för innanläsningsövningar:

Läsebok i naturkunnighet för Sveriges allmoge av Doctor N J Berlin, Professor i Kemi vid universitetet i Lund.

Berättelser ur Svenska Historien av Lektor Georg Starbäck, lärare i historia vid Norrköpings högre allmänna läroverk.

Lärobok i speciala ämnen höstterminen 1862.

Lärobok i modersmål och satslära med avseende på svenska språket av Svedbom, tryckt 1855.

Lärobok i Sveriges Historia för skolans lägsta klasser av Dahm, tryckt i Kalmar 1848.

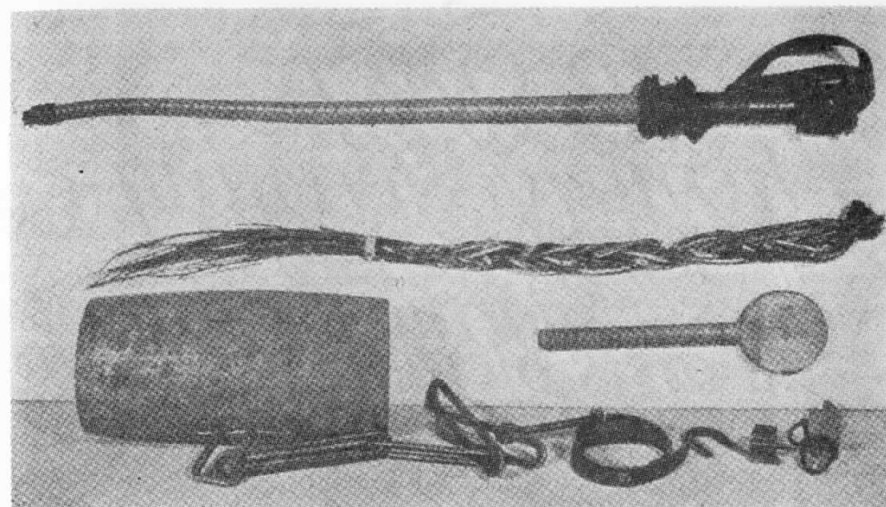
Lärobok i Geografi av Dahm tryckt 1853.

Lärobok i Naturläran för Folkskolor och Folkskollärare. Seminarier av förutnämde Doktor N J Berlin.

Och så var det en lärobok i räknelära av en direktör Nyström, anställd vid Telegrafverket, som var av ett sådant innehåll och omfång så att ingen i folkskolan härstädes kom till sådan förmåga att kunna genomgå den.

Skall det nu något sägas om skolagan. Då bör det första besinnas att den tiden som nu avhandlas inte var så långt efter då *husagan* blev i allmänna lagen upphävd. Det ingick nog i det allmänna tänkesättet att prygel och bastonad var ett förträffligt verkande uppfostringsmedel.

Herr Berg var nog inte främmande för detta medels användande i skolagan. Det fanns nog både dagg och rotting tillgänglig, och att det de båda första åren något användes. Men jag har mycket dunkla minnen av dessa händelser. Ni förstår att det var humanismens seger över barbariet som var orsak till att husagan avskaffades. Har någon sagt att hr Berg använde karbasen något flitigt, så

Straffredskap från svenska skolor.

inlägger jag en den kraftigaste gensägelse. Sträng var han, fodrade lydnad, disiplin, ordning och reda i allt. Men hr Berg var nog en som hyllade och personligen verkade för humanismens segertåg över världen.

Om jag skulle något nämna om kristendomsundervisningen, så får jag erkänna att jag inte har någon förmåga att göra någon vidare utläggning i detta ämne. Utan vare det nog sagt, att efter föreskriven stadga och förordningar hade varje lärare och lärarinna i sina respektive klasser att meddela undervisning i detta ämne, på tider som dertill var föreskrivna.

Vad som här skrivits och sagts så är det personligt erfarit under åren 1858—1862. Att det i mycket är bristfälligt, det har inte min förmåga kunnat hjälpa.

Något torde det bevisa att här försöktes bringa kunskap i allting, både på det som rörde sig på jorden och under jorden och i luften, ja ännu högre. Upp i himlars himlar. Och de torde kunna förstås att en god och bärande grund vart lagd för Finspongsskolan och dess vidare utveckling undan för undan under tider som gått, tills det att skolundervisningen vid Finspong har kommit på den höga nivå som den står, den dag som idag är — — —

Gustaf Adolf Both

Detta är nedskrivet i april 1935, vid 85 års ålder.

RISNICE

hembygdsförening

framför härmed
sitt hjärtliga tack
till årets bidragsgivare

A.H. Andersson Radio & TV AB

Edqvists Eftr. Blomsterhandel

Erstorps Grus AB

Fröberg AB

Gränges Aluminium

Järnbolaget

Norra Östergötlands Konsumtionsförening

STAL-LAVAL Turbin AB

Telleskogs Inramnings- & Leksaksaffär

Tempo AB

Medlemmar 1978

Abenius Erik
Abrahamsson Håkan
Abrahamsson Kuno
Adriansson Gunvor
Agerberg Kjell
Ahldin Gerd
Ainerfors Gösta
Alm Gertrud
Andersson Alex
Andersson Anders
Andersson Birger
Andersson Carl-Agne
Andersson Evert
Andersson Göran
Anderson Hans o. Berit
Andersson Henry
Andersson Jenny
Andersson Olle
Andersson Torsten
Andersson Ulf
Andersson Uno
André Elisabeth
Annerud Nils
Arvidsson Sven
Auroraringen
Axelsson Axel o. Sonja
Backman Carin
Bagge Torsten W
Baggman Leif o. Monica
Bek Knud
Berglund Ingemar
Bergsten Karl-Erik
Bergström Göran
Bergström Holger
Berthner Signe
Billermark Ove
Björk Bengt G
Björk Holger
Björnell Elisabeth
Björnsson Stefan
Blomberg Ivar
Blomberg Lars
Blomberg Monica
Blomqvist Torsten
Blomqvist Ulla-Britt
Bodling Christer
Borgefors Axel
Brandin Åke
Bäck Rosa o. Birger
Carlinger Svea
Carlsson Eivor
Carlsson Evert
Carlsson Gerd
Carlson Gunnar
Carlsson Henry o. Karin

Carlsson Sven-Olof
Carlsson Östen
Carsbrant Bo
Christensen Elsa
Christianson Anna-Karin
Dahlin Åke
Dahlqvist Rudolf
Dahlström Margareta
Davidsson Folke
Davidsson Ivar
Danielsson Sven
Drott John
Edin Enar
Edqvist Gustaf
Edqvist Ragnar
Edqvist Eftr. Blomsterh. AB
Ekberg Bertil
Ekberg Siv
Ekelund Axel
Ekelund Lotty
Eklöv Evald o. Anna-Lisa
Ekström Gertrud
o. Hans-Erik
von Elern Gösta
Ellmark Lars
Eloff Sonja
Enarsson Yngve
Engberg Marianne
Engström Karl
Engvall Henning
Enqvist Bernhard
Erichsen Roy o. Gunilla
Eriksson Almer
Ericsson Bror
Eriksson Börje
Eriksson David o. Sonja
Eriksson Ellen
Eriksson Evert o. Ebba
Eriksson Göran
Eriksson Hans-Olov
Eriksson Helge
Eriksson Holger
Ericsson Inga
Eriksson Jan-Erik o. Berith
Eriksson Margot
Eriksson Stig
Eriksson Sven
Eriksson Sölve
Eriksson Ulla
Erlandsson-Wall Karin
Eskilsson Lars-Erik
Erstorps Grus
de Faire Per
Finspångs Bibliotek
Finspångs Kommun

Finspångs Rörledn.affär AB
Folkesson Ulf
Folkestad Gösta o. Ingegerd
Forsman Peter
Fransson Gurli
Fransson Helge
Franzén Millrid
Freij Marianne
Frilund Margareta
Friman Harry
Friman-Bergström Nina
AB John Fröberg
Fröberg Rolf
Fröberg Stig
Fröberg Tora
Fält Sören
Gardell Gunvor
Gerdtham Elsa
Gerward Ingrid
Good Stig
Grönqvist K G
Gunnarsson Sven o. Birgitta
Gustavsson Barbro
Gustafsson Folke
Gustavsson Gunnar
Gustavsson Märta
Gustavsson Nils-Inge
Gustafsson Olof
Gustavsson Sigurd
Gustafsson Wallace
Gustavson Vetsera
Göransson Nils
Göthberg Oskar
Hagstedt Ann-Britt
Hagström Peter
Hagström Ulla o. Britta
Hedén Gösta T:son
Hedin Birger
Hellqvist Axel
Henell Folke
Hermansson Birgit
Hertin Birgitta
Hildemar Stig
Hillbom Lars
Hjertqvist Karl-Erik
Hjertqvist Gun
Hoffman Harry
Holmgren Gösta
Holmlund Erling
Håkansson Enar
Håkansson Evy
Härdin Carl
Isaksson Börje
Isaksson Tore
Jacobsson Lars T.

Jandér Janet
 Jansson Barbro
 Jansson Lasse
 Jarne Gösta
 Johannesson Leif
 Johansson Arne
 Johansson Axel o. Stina
 Johansson Carl
 Johansson Evert o. Lilly
 Johansson Gudrun
 Johansson Henry
 Johansson Karl Daniel
 Johansson Kerstin
 Johansson K G
 Johansson Lars Olov
 Johansson Lisa
 Johansson Sven o. Lisa
 Johansson John
 Johansson Ragnar
 Johansson Rune
 Jonasson Iréne
 Jonsson Gustav
 Jonsson Herbert
 Jönsson Madeleine
 Kulmelid Ivar
 Karlberg Ivar
 Karlsson Axel
 Karlsson Birgitta
 Karlsson Evert o. Ingegerd
 Karlsson Gustav
 Karlsson Ingvar
 Karlsson Kerstin o. Åke
 Karlsson Marianne
 Karlsson Siv
 Karlsson Stig
 Karlsson Uno
 Karlsson Yngve
 Karlsson Åke
 Karlström Brita
 Karnros Olov
 Kernby Arne
 Kinnander A
 Kjellgren Karin
 Kolsberg Gudrun
 Kårefjord John
 Källman Oscar
 Lagergren Evy
 Lagerström Alfred
 Landén Rune
 Lantz Ingvar
 Larsen Guri
 Larsson Carl
 Larsson Einar
 Larsson Jenny
 Larsson Karl-Erik
 Larsson Lars Evert
 Larsson Per Erik
 Larsson Rut
 Larsson Valborg
 Larsson Åke

Lewenhaupt Mauritz
 Lif Svea
 Lind Per-Erik
 Lindberg Ebba
 Lindén Sylvia
 Lindgren Britta
 Lindholm Gösta
 Lindstrand Erik o. Kerstin
 Lindström Anita
 Lindström Bror
 Lindvall Arild
 Lindvall Göran
 Lindvall Runo
 Lindvall Torild
 Ljungberg Ragnhild
 Lohrart Maj-Lis
 Lundell Elisabet o. Sören
 Lundin Inga-Lill
 Lundin Sven-Olov
 Lundstedt Solweig
 Lundström Bengt
 Lönnberg Bo
 Lönnberg Brita
 Lönnberg Gunnar
 o. Susanna
 Magnusson Bengt
 Magnusson Bertil
 Magnusson Gunnar
 Malviker Guy
 Melvinger Arne
 Melvinger Margit
 Moberg Bengt
 Molander Göran
 Mondschein Leo
 Månsson Erland
 Mörner Hans
 Narbrink Sven
 Nielsen Henry
 Nilsson Anna-Kaisa
 Nilsson Birgitta
 Nilsson Greta
 Nilsson Gunnar
 Nilsson Gösta
 Nilsson Inga
 Nilsson Inger
 Nilsson Ingrid
 Nilsson Karl-Erik
 Nilsson Rolf
 Nissen Ulla
 Norberg Inga
 Nordin Agneta
 Nordin Sven-Erik
 Norelius Eivor
 Norman Artur
 Norman Bengt
 Norra Östergötlands
 Konsumtionsförening
 Norstad Tore
 Olsson Alf
 Olsson Bror

Olsson Curt Em
 Olsson Erik
 Olsson Siv
 Oskarsson Aron
 Ottosson Olle
 Ovelius Monica
 Pegado Elly
 Peltoniemi Pasi
 Persson Birger
 Persson Gunnar
 Persson Ingrid
 Persson Lennart
 Persson Paul
 Persson Rut
 Persson Sven-Erik
 Pettersson Ada
 Pettersson Evert
 Pettersson Gunnar
 Pettersson Helge
 Pettersson Karin
 Pettersson Rolf
 Pettersson Sten
 Pettersson Stig-Åke
 Pettersson Stig-Åke
 Pettersson Sven
 Philipsson Sten-Inge
 Pirslin Ing-Marie o. Placid
 Qvarfordt Bertil
 Qvarfordt Herbert
 Racksäter Hans
 Rahm Karin
 Rahm Maria
 Ramsten Eva
 Ramsten Lars
 Randleff Stig
 Ray Barbro
 Reifner Olof
 Rellholm Hannes
 Remning Ingrid
 Renberg Sonja
 Rendahl Göran
 Renman Anne-Marie
 Ribohn Erik
 Ronnerstam Kjell
 Roos Inger
 Ross Dagmar
 Runnerström Bengt Arne
 Sahlén Astrid o. Lars
 Samuelsson Ester
 Samuelsson Rune
 Sandberg Conny
 Sandström Hans
 Sandvall Elis
 Schilling Eva
 Schilling Birgit o. Stig
 Schärilin Brita
 Seger Zaida
 Segerborg Gunnar
 Selsborg Göte
 Sjöblom A-S o. K-E

Sjöstrand Gunnar o. Stina
 Sjöström Ingrid
 Sjöström Kjell
 Skoglund Bengt
 Skoglund-Winell Britta
 Skoglund Olof
 Skoglund Stig
 Skuja Lena o. Uldis
 Sköld Anders
 Spjuth Kuft
 Staaf Ingemar
 Stark Gun
 Stenberg Rut
 Stenhammar Barbro o. Jan
 Stenhammar Elisabeth
 Stockberg Ellen
 Strand Gunborg
 Strand Torsten
 Ståhlberg Eva
 Ståhlberg Olof
 Ståhlhammar John
 Ståhlhammar Karin
 Sundén K-G
 Sundkvist Klas
 Sunnerberg Ragnhild

Svenson Arne o. Gun
 Swensson Arvid
 Swensson Ellen
 Swensson Erik o. Birgit
 Swensson Margareta
 Swensson Olle
 Swensson Will
 Swidén Gösta
 Syrén Bror
 von Södow Margit
 Syse Bent
 Talberg Johannes
 Tell Stig
 Telleskog Elsy o. Rune
 Tengqvist Karin
 Teryd Ingrid
 Thelander Carl
 Thorén Marianne
 Thunblad Anders
 Thyr Gunnel
 Thyr Martin
 Thörnros Lennart
 Tisell Birgit
 Torenfält David
 Torstenfelt Kerstin

Trudslev Svea
 Wenner Kurt
 Werner Harald
 Westlund Edvin
 Wickström Birgitta o. Bengt
 Widell Bertil
 Wihlmark Erika
 Wiklund Gudrun
 Wiklund K. E.
 Wårdell Göran
 Yderfors Åke
 Zetterdahl Paul
 Åhammar Knut
 Åhlström Ivan
 Åkesson Jonas
 Åstrand Rune
 Åström Sven-Inge
 Öhrmalm Lennart o. Dagmar
 Öhrn Ingemar
 Österberg Georg
 Österberg Margit
 Österlund Helmer
 Östmar Erik

— INNEHÅLLSFÖRTECKNING —

<i>Artikel</i>	<i>Författare</i>	<i>Sida</i>
Förord	—	1
Finspongs slottsbibliotek	Eva Ramsten	2
Levnadsteckning över Stålräcker'n Carl Gustav Karlsson, Lotorp	Torild Lindvall	9
E' Risingevise	—	19
Gamla krogen i Finspång	Franz Dahlquist	21
Minne av en Finspångsflicka	Ulrika Charlotta Hallberg	23
Finspång förr och nu	—	28
Kort notis om Finspångs vapen	Red.	30
Mera om Finspångs skolor	Gustav Adolf Both	31
Tack till våra bidragsgivare	—	36
Medlemsmatrikel	—	37

(*) = Av Stig Karlsson tagna bilder.

När det gäller...

Stålräcker

och

— Bök
Urv
bar

Ncbg

Ex. nr 3

I Risingebygd

kont

1978

Bij 2370